

INKLYUZIV TA'LIM AMALIYOTIDA SAMARADORLIKKA ERISHISH OMILLARI

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
Surdopedagogika va inklyuziv ta'lim kafedrası o'qituvchisi PhD
Sadirova Kamola Giyozovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolalarning ta'lim olish jarayonini isloh qilib borish, rivojlanish darajasidan qat'iy nazar, har bir davlat va jamiyat oldida turgan dolzarb masaladir. Alohida yordamga muhtoj bolalar va o'smirlarning ijtimoiy hayotda munosib tarzda o'z o'rnini topishi, shuningdek, ushbu jarayonda bevosita ishtirok etishi uchun ta'limni to'laqonli o'zlashtirishi hamda uning zamirida muayyan kasb-hunarni egallay olish lozimligini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, alohida yordamga muhtoj bolalar, huquqiy savodxonlik, integratsiya, muammolar.

Alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolalarning ta'lim olish jarayonini isloh qilib borish, rivojlanish darajasidan qat'iy nazar, har bir davlat va jamiyat oldida turgan dolzarb masaladir. Alohida yordamga muhtoj bolalar va o'smirlarning ijtimoiy hayotda munosib tarzda o'z o'rnini topishi, shuningdek, ushbu jarayonda bevosita ishtirok etishi uchun ta'limni to'laqonli o'zlashtirishi hamda uning zamirida muayyan kasb-hunarni egallay olish lozim. Oddiy sharoitlarda, umumiy ta'lim tizimida kamol topgan tibbiy jihatdan “nogironligi bo'lganlik” mavqeiga ega o'quvchilar olgan ta'limining darajasi ularning ijtimoiy reabilitatsiyasi, moslashuvi hamda jamiyat hayotiga samarali uyg'unlashuvining muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bunday umumiy tarzda tizim sharoitida bilimlarni egallagan, ijtimoiy hayotda yashash uchun zaruriy sanalgan ko'nikmalar va kasb-hunarni egallagan har qanday nogironligi bo'lgan shaxs o'zgarishlar jarayoniga tez va qulay moslashib, shaxsiy va oilasining hayotini farovonlashtirishi orqali mamlakat turmush darajasining yuqorilashuvini ta'minlaydi.

Inklyuziv ta'lim amaliyotida samaradorlikka erishish yo'l va omillari quidagilardan iborat: Inklyuziv ta'lim tashkil etilgan barcha umumta'lim maktablarida

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 3. March 2024

imkoniyati cheklangan bolalar va o‘smirlarga nisbatdan do‘stona munosabat shakllanadi.

Inklyuziv ta’limni amalga oshirayotgan umumta’lim maktablarida davlat ta’lim standartlariga ilova sifatida imkoniyati cheklangan bolalar va o‘smirlar uchun korreksion dasturlar ham inobatga olinadi, maxsus korreksion ishlarni amalga oshirish uchun shart-sharoitlar yaratiladi (maxsus jihozlangan korreksion xonasi, maxsus texnik vositalar).

Inklyuziv ta’limni amalga oshirayotgan umumtalim maktablarida tayyorlov guruh va birinchi sinflarda 35 daqiqa, yuqori sinflarda 45 daqiqadan darslar olib boriladi.

Imkoniyati cheklangan bolalar va o‘smirlarning bilimlari ularning shaxsiy xususiyatlari va qobiliyatlariga asoslangan holda belgilangan tartibda baholanadi.

Ta’lim jarayonida zamonaviy umumdidaktik tamoyillar bilan bir qatorda maxsus tamoyillar ham e’tiborga olinadi.

Korreksion ta’lim o‘quvchilarning ehtiyojlariga ko‘ra tabaqalashtirilgan holda tashkil etiladi.

Inklyuziv ta’lim amalga oshirayotgan umumta’lim maktabiga o‘quvchilar ota-onalarning arizasi hamda psixologo-pedagogik komissiyalar xulosalari asosida qabul qilinadi va ta’lim muassasalarining rahbarlarining buyruqlari bilan tasdiqlanadi.

Inklyuziv ta’lim amalga oshirayotgan umumta’lim maktabdagi sinflarda integratsiya qilingan o‘quvchilar soni 3-4 nafardan oshirilmaydi hamda o‘quvchilarning umumiy soni 25 nafargacha deb belgilanadi

Yuqorida qayd etilgan va amalga oshirilgan ma’lum darajadagi yutuqlar bilan birga ayrim hal etilishi kerak bo‘lgan quyidagi muammolar ham mavjud:

ota-onalar uchun nogironligi bo‘lgan bolalarni o‘qitish tizimi, inklyuziv ta’lim tizimi haqidagi o‘quv-qo‘llanmalarining tanqisligi;

maxsus ehtiyojli bolalarni uyda yakka tartibda o‘qitish uchun maxsus mutaxassislarning yetishmasligi, yordamchi texnik vositalar bilan ta’minlash tizimining joylarda talab darajasida yaxshi yo‘lga qo‘yilmaganligi;

imkoniyati cheklangan bolalarni umumta’lim muassasasida o‘qitish uchun huquqiy bazani qayta ko‘rib chiqilmaganligi;

Sinfda o‘quvchilar sonining ko‘pligi (35–40);

umumta’lim muassasalarining binolari imkoniyati cheklangan bolalarning xususiyatlariga mos ravishda qurilmaganligi;

umumta’lim muassasalarida bolalarni psixologo-tibbiy-pedagogik yordamni olish imkoni yo‘qligi;

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 3. March 2024

umumta'lim muassasalari pedagoglari maxsus metodikalarni bilmaganligi sababli imkoniyati cheklangan bolalarning maxsus ehtiyojlarini qondira olmasligi;
umumta'lim muassasalarida tiflo, surdotexnik vositalar mavjud emasligi;
Umumta'lim pedagoglari, maktab rahbarlarini maxsus ta'lim bo'yicha qayta tayyorlovdan o'tmaganligi va umumta'lim maktablarini qo'shimcha kadrlar (logoped–maxsus pedagog, psixolog–ijtimoiy pedagog) bilan ta'minlanmaganligi integratsiyani amalga oshirish uchun salbiy munosabatni keltirib chiqarmoqda;
nogironligi bo'lgan bolalar oilasi bilan maktabning uzviy aloqasi yo'qligi;
nogironligi bo'lgan bolalarning maktabga kelishi uchun transport bilan ta'minlash masalalari hal etilmaganligi;
chekka qishloqlardagi tashxis markazlarining yaxshi yo'lga qo'yilmaganligi;
nogironligi bo'lganlar aravachalari, qo'ltiq hassalar, eshituv apparatlari, ko'zoynaklar, travmatologik poyabzallarning yetishmasligi;
davlat tomonidan kasb-hunarga yo'naltirish, ish bilan ta'minlash, muammolari to'laqonli hal qilinmaganligi;
nogironligi bo'lgan bolalarga qarovchi ota-onalar uchun nafaqaning kamligi;
tevarak-atrof muhitning nogironligi bo'lgan bolalarga nisbatan salbiy munosabati;
nogironligi bo'lgan bolalar bilan ishlash mahallalarda yaxshi yo'lga qo'yilmaganligi va nodavlat-notijorat tashkilotlarning faoliyati yetarli emasligi;
nogironligi bo'lgan bolalarning ota-onalarida huquqiy bilimning yetarli emasligi va davlat tomonidan belgilangan imtiyozlarni bilmasligi;
ta'lim muassasalari uchun kadrlarning yetarli emasligi;
inshootlarning alohida e'tibor va yordamga muhtoj bolalar uchun moslashtirilmaganligi;

malaka oshirish tizimida umumta'lim pedagoglarini maxsus ta'lim yo'nalishi bo'yicha axborotga ega emasligi, qayta tayyorlash ishlari talab darajasida emasligi va.h.k.

Maktabda va maktabgacha ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan bolalarga korreksion-pedagogik yordam ko'rsatmasdan, oilalar bilan muloqotda bo'lib turmasdan, maxsus o'quv adabiyotlari bilan ta'minlamasdan ular uchun alohida sharoit yaratmasdan turib integratsiya yoki inklyuziv ta'limni amalga oshirish ijobiy natija bermaydi.

Imkoniyati cheklangan bolalarni uyg'unlashuvi, ularni ilk yoshdan agniqlash, tashxis qo'yish, ta'lim olishi uchun tegishli o'quv tarbiya muassasalariga yo'llash, uzliksiz maxsus ta'limning muqobil turlarini rivojlantirish zaruriyati mavjud. Psixik va jismoniy rivojlanishida nuqson bo'lgan bolalarning ta'lim olishi uchun shart-sharoitlar yaratish, umumta'lim

muassasalarida ta'lim-tarbiya olayotgan, uy sharoitida o'qitilayotgan bolalar ta'lim mazmunini ularning imkoniyati va ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda belgilash, individual dasturlarni ishlab chiqish, ota-onalar va pedagoglar uchun inklyuziv ta'lim yo'nalishida o'quv-metodik adabiyotlarni ishlab chiqish ta'limga zamonaviy pedagogik, axborot texnologiyalarni jalb qilish, internet tarmoqlari orqali masofada o'qitishni tashkil etish jamiyatimiz va mutaxassislar oldida turgan muxim vazifadir.

Adbiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining “Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi Farmoni. Toshkent sh., 2019-yil 29-aprel, PF-5712-son
3. Nazarova D.A., Mamarajabova Z.N. Surdopedagogika – T.: Innovatsiya-ziyo, 2019.
4. Nazarova D. Eshitishida muammosi bo'lgan bolalarni oilada maktab ta'limiga tayyorlash. Ota-onalar uchun metodik qo'llanma. –T.: A.Avloniy nomidagi XTXQTMOMI, 2007

**Research Science and
Innovation House**